

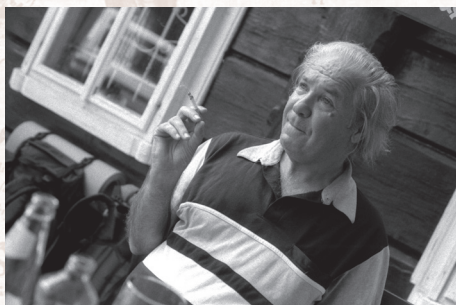
František Vodák

ABENDLAND

aneb Legenda o posedlosti

dauphin

František Vodák (*1941),
profesor Katedry fyziky ČVUT, malíř, básník, vášnivý
kuřák a myslitel.

**Píseň o Abendlandu v próze. Uhrančivý text, chvála
civilizace Západu a jejího vrcholu, křesťanského stře-
dověku. Kniha myšlení a stylu z rodu textů Šafaříko-
vých s odvahou a rytmem Célinea.**

*Myslím, že každý z nás byl odchován legendou: za devate-
rými horami, za devaterými řekami..., až kdesi za Chebem,
rozprostírá se mytická země, plná Hojnosti a Svobody. Ta
země nese jméno Západ, či jak říkali němečtí romantici,
ABENDLAND.*

*Už léta o ní vyprávím po hospodách. Když hovořím o oné
velkolepé cestě Abendland'anů, patnáct století trvající cestě
Touhy, Krve a Kříže, štamgasti u pobryndaných stolů ztich-
nou a zmateně naslouchají...*

ABENDLAND

František Vodák
ABENDLAND
aneb Legenda o posedlosti

Dauphin

© František Vodák, 2013
Postface © Miroslav Drozd, 2013
Photography © Jan Horáček, 2013
Layout © Dauphin, 2013
© Dauphin, 2013
ISBN 978-80-7272-441-3
ISBN 978-80-7272-538-0 (pdf)
ISBN 978-80-7272-539-7 (e-pub)

Myslím, že každý z nás byl odchován legendou: za devaterými horami, za devaterými řekami... až kdesi za Chebem rozprostírá se mytická země, plná Hojnosti a Svobody. Ta země nese jméno Západ, či jak říkali němečtí romantici ABENDLAND.

Už léta o ní vyprávím po hospodách. Když hovořím o oné velkolepé cestě Abendlandanů, patnáct století trvající cestě Touhy, Krve a Kříže, štamgasti u pobryndaných stolů ztichnou a zmateně naslouchají...

POKUS O OSVOJENÍ

V kritickém věku kolem čtyřicítky, ozařovaném zřejmě marnou nadějí na chiliastické třestění a excesy, je koneckonců nejvyšší čas utřídit své idiosynkrazie a pudové náklonnosti, přičemž výsledek této klasifikace by měl alespoň přisoudit jistou smysluplnost mému jednání. Jestliže věřím (a já skutečně věřím), že čin každého jedince je motivován nejen zkušeností individuální, ale také empirií a pamětí kolektivity, ke které jedinec náleží, pak musím hledat ony signifikantní znaky pospolitosti, jejímž členem jsem.

Abendland... země trollů, severských nocí a Elsinorů, bludiček, které ozařují vřesoviště Skotska a slatiny Bretaně, vodníků, sedajících na stavidlech českých rybníků;

Abendland... země Normanů, oněch titánů, kteří se nořili do ledové tříště Atlantiku, aby se jako přízrak objevili hned na Seině, hned na Temži, Volze, Labradoru, Sicílii, oněch Normanů, kteří ve svých bojových svazech – Vikinzích – byli autentickými anarchisty, a přesto základy

státní organizace vtloukli do hlavy Anglosasům, Rusům i Italikům;

Abendland... země provensálských bojovníků, zalykajících se pískem, drcených tíhou rozpálených plátů brnění, blouznících vedrem, šílících hrůzou před zajetím, a přesto vylévajících poslední krůpěje vody z měchů, aby jim nezbyvala skutečně jiná možnost než dobýt hradby Jeruzaléma;

Abendland... země oněch 165 mužů Pizarrova komanda, plačících při pohledu na pohaněnou bibli a útočících vzápětí na stotisícovou armádu posledního Inky;

Abendland... země pirátů, kteří v Sargasovém moři řvali hrůzou při pohledu na Eliášův oheň, a přesto zdobili britskou korunu dalšími drahokamy;

Abendland... země Alenek i Olinek v říši divů i za zrcadlem, Tří mušketýrů, Mauglího, země, kde je možné cestovat do hlubin noci i kupovat smrt na úvěr, země plná škol mrtvol, kde kníže Sternenhoch skutečně trpí;

Abendland... země leydenských lahví, Wagnerových kladívek a sexuální hygieny;

Abendland... země piva a knedlíků;

Abendland... země Francouzů na Saharě a Angličanů kdekoli na světě, Němců v Prusku a Čechů na sibiřské magistrále, Švédů v Praze a samozřejmě Holanďanů, Holanďanů v Holandsku;

Abendland... země psané historie, historie psané Habsburky, oněmi Habsburky, kteří ve své Vídni hrdě vztyčili ideál ženské orientální plnosti, a odkázali tak jednou provždy pařížské souchotinářské krásky do patřičných mezí;

Abendland... země, kde Gary Cooper jezdí na koni, Phil Marlowe jezdí oldsmobilem, Vlasta Burian a Groucho Marx se smějí a Buster Keaton to nedělá;

Abendland... země Meyers lexikonu;

Abendland... země, která mohla zahrnovat celou Zemi, kdyby Británie neprohrála druhou světovou válku;

Abendland... všechny ty věty... všechna ta jména.

Myslím, že mezi historiky není v podstatě sporu o tom, že v druhé polovině prvního tisíciletí po Kristu vznikla v západní

a střední Evropě civilizace, která měla záhy světu ukázat, zač je toho loket. Onen zářivý kadlub opilých Keltů, smilných Slovanů a samozřejmě Germánů, hlavně Germánů, osrstnělých, skřehotajících v korunách dubů a pěstujících magii runového písma, tedy tato horda outsiderů, která s podivuhodnou plachostí rozvrátila zbytky antického světa, začala budovat svou vlastní společnost se značnými rozpaky.

Připustíme-li, že dějiny je možné ve shodě s Carrem interpretovat jako věčný svár a jednotu principu kontinuity a změny, pak v tomto případě musíme konstatovat, že prvky spojitosti začaly působit se značným zpožděním a v podmínkách, které oněm reminiscencím a pojítkům na antický a předantický svět daly zřejmě značně posunutý smysl.

Dobytá kamenná města západořímské říše naháněla obyvatelům lesů, bažin a stepí strach. A neměli také řemeslníky, povaleče a gladiátory, kteří by je osídlili. Správní systém padlého státu byl více méně zbytečný pro pospolitosti, jejichž stra-

tifikace byla teprve v počátcích, nemluvě ani o zániku celé pavučiny dříve tak pečlivě udržovaných komunikací. Abendland šestého sedmého století po Kristu, to byly ostrůvky komunit, izolovaných jedna od druhé hvozdy černých lesů, lesů plných skřítků, z nichž jen málokterý věstil něco dobrého.

Rodící se civilizace tedy nemohla čerpat ze zdrojů, které jí Západní Řím nabízel. Centralismus a plánovité řízení státního organismu byly nepřijatelné pro společnost, ve které každý držitel hradu byl neomezeným vládcem všeho, na co dosáhl svým mečem. Každý pokus o vytvoření státu za této situace musel respektovat onu zřejmě vrozenou a libidinózní touhu manifestovat svou vůli na jedné straně a nedostatek prostředků prosadit jednotnou vůli ve větším regionu na straně druhé. Výsledkem této situace byl onen zvláštní typ společenské smlouvy, který je pro Abendland příznačný: určitá skupina „držitelů hradů“ se zřekla části svých pravomocí ve prospěch jednoho formál-

ního vládce a vzala na sebe určité závazky. Onen vládce jim pak oplátkou udělil zbytek pravomocí v dědičné držení a zavázal se minimálně k tomu, že ony přenesené pravomoci bude zaštiťovat svojí mocí. Tato společenská smlouva uzavíraná na všech úrovních rodících se států Abendlandu, od „rabů“ po „pány“ a od „pánů“ po „vládce“, se stala oním plodným fermentem, který neustále dynamizoval jejich strukturu. Abendlandu tedy nemohla hrozit ona statická zaprděnost byzantinských a asiatských despocií, kde všechny pravomoci měl vládce a všechny závazky ti ostatní, protože oboustranné závazky a dělba pravomocí motivovaly iniciativu nejen formou trestu, ale také formou odměny – prostě tím, že jisté efektivní činy pole pravomocí zvětší a sumu závazků zmenší. Konkurence pravomocí pak vytvářela enklávy relativní svobody, ve kterých se mocenské prostředky disparátních center rušily a umožňovaly tak vznikání podstatných děl duchovní kultury. Iniciativa byla ovšem nerozluč-

ně provázena odpovědností, protože porušování závazků mohlo mít za následek okleštění nebo ztrátu pravomocí. Podstatnou z tohoto hlediska byla dědičnost pravomocí, protože ta prolongovala pocit odpovědnosti do budoucnosti jako závazek vůči těm, kteří přijdou „po nás“. Vědomí uzavřené smlouvy, která byla pocítována jako pozitivní fakt, pak vytvářelo pocit zodpovědnosti i vůči minulosti, vůči jejím tradicím, ke kterým formulování smlouvy patřilo.

Rodící se civilizace chtěla sebe sama považovat za dědičku Západního Říma. Tato touha se zcela záměrně manifestovala v době karlovske renesance a 25. prosince léta Páně 800 se jí dostalo institucionální verifikace svoláním Říše s Karlem Velikým jako císařem. Ovšem, Abendland měl s oním pozdně antickým světem jediné pojítko – tím bylo křesťanství, či přesněji jeho římskokatolická varianta.

Pojítko... kontinuita..., je značně problematické o nich hovořit v detailech. Faktem zůstává, že katolicismus, tj. stát-

ní náboženství pozdně antického světa, se v mnohých ohledech přetvořil stejně podstatně jako kulturní, společenské a etnické médium, které jej obklopovalo. V první řadě byla církev nucena existovat opět uprostřed pohanské pospolitosti, jejíž magické myšlení a primitivní zemitost byly velmi vzdálené racionalismu a zjemnělosti antiky. Byla nucena vzdělávat se uprostřed společnosti, která vzdělání nepotřebovala. Reagovala na to oním heroickým způsobem, který je jí už dva tisíce let vlastní. Část svých členů uzavřela v irských a britských klášterech, kde je nechala s nostalgickou pietou opísevat a uchovávat trosky pozdně antické vzdělanosti. Další část, vyzbrojenou svatým nadšením a notnou dávkou masochismu, pak vyslala jako misionáře k barbarům. Těm pak nabízela vše, co měla, transcendentálnost Svatého Ducha, nesmiřitelnost Boha Otce i askezi, martyrium a odpuštění Boha Syna. A sama si od nich brala vše, co potřebovala – přírodní magii, slavnosti slunovratu, ceremoniál-

ní hry. Podstatné je, že v jednom ohledu nikdy necouvla od zdrojů, kterými se sytila – nikdy neopomněla před rodícím se Abendlandem vytyčit katolický univerzalizmus a ono dědictví po judaismu, které se manifestuje doslovným překladem slova „Israel“, tj. „silný proti Bohu“. Barbaři našli svou ideologii. S křížem v ruce pak roku 732 zastavil Karel Martel mezi Tours a Poitiers arabsko-moslimskou expanzi a zahájil tak onen velkolepý „trek“ Abendlandu – reconquistu... křížácké výpravy do žhnoucích písků Palestiny i do bezedných bažin Východního Pruska... na ledové pláně Grónska... do halucinogenního pekla rovníkových džunglí... vodami všech oceánů... od pólu k pólu... ve jménu Kříže a věčné touhy.

Abendland raného i vrcholného středověku byl zemědělskou civilizací. Jeho základní „výrobní silou“ byla nepřilíš úrodná půda, kterou členové pospolitosti jenom s velkými obtížemi ubírali lesu. Klimatickou konstantou pak bylo střídání čtyř ročních období, přičemž dvě

z nich prakticky totálně negovaly jakoukoliv hospodářskou činnost. Rubem těchto skutečností byla existence na samém pokraji hladu. Jejím lícem bylo zrození principu výkonnosti a oné sveřepé agresivity vůči přírodě, vůči sousedům.

„Princip výkonnosti“... tento pojem Herberta Marcuse pouze vyjadřuje onu prastarou katolickou devizu „člověče přičiň se a Pán Bůh ti pomůže“, onu devizu, která se mohla plně rozvinout pouze v civilizaci, kde existovala bezprostřední relace mezi výkonem a výsledkem, relace nekomplikovaná přerozdělováním, které v asijských, byzantských nebo amerických předkolumbovských despociích uskutečňuje parazitní byrokratický aparát.

Normané... zřejmě oním prvotním impulsem, který je hnal na široké pláně Rusi, na Britské ostrovy, do Francie, na Pyrenejský poloostrov... a dál a dál, k Černému moři, na Sicílii, na Island, do Grónska, na břehy Severní Ameriky, tedy zřejmě oním prvotním impulsem byl hlad. Po hladu následoval příklad. Příklad expanze skuteč-

ňované mečem a sekerou, tváří tvář neznámým a bezbřehým dálkám.

Bráno kol a kolem, musel to být strašný život. „Krev, slzy a pot.“ Neznám civilizaci, která by mohla nabídnout tak málo. Místo symbiózy s přírodou – její destrukce, místo hry – práce, místo meditace – boj. Mrazivý, vášnivý dech Thanatu.

Tato civilizace měla jedinou šanci, dovést co nejdál, v rámci svých možností, libidinózní touhu po seberealizaci, po přestoupení hranic. Její šancí byla ona specifická společenská smlouva, o které zde už byla řeč. Jedinec, drcený ekonomickým šroubem nutnosti, mohl zjemnit, erotizovat svůj úděl pouze v sociální, politické sféře.

Vynucená dřina? Ano, ale v míře co největší pro sebe. Tedy princip soukromého vlastnictví, princip volné dispozice s majetkem. Pro každého.

Nutnost podřídít prvotní anarchii normanských hord jistě státní organizaci? Ano, ale v míře co nejmenší. Něco za něco. Jednotlivé společenské vrstvy musí

být otevřené, k čertu s autoreprodukcí. Ochrana menšin, onen fascinující třpyt Abendlandu.

Jistá společenská hierarchie, dělba funkcí? Dobrá, ale pořádně. Odtud onen zářivý ideál, který formuloval Montesquieu: evidentní oddělení a konkurence moci výkonné, zákonodárné a soudní. Když už moc, pak taková, která se nedá cele koupit, uchvátit, totálně monopolizovat. Nenechme se mýlit adjektivem „absolutní“, které je v dějinách Abendlandu přisuzováno určitým vládám. Žádná z nich nedosáhla ani zlomku oné monopolní, totální a nekontrolovatelné moci, která kontinuálně charakterizuje státní celky mimo region Západu.

V civilizaci, kde v mrazivém objetí smrti, násilné smrti, se každý doslova rodil, byl pohled do budoucnosti obzvláště naléhavý. A proto všechna individuální práva musela být dědičná. Vše, co jedinec vyvzdoroval na přírodě, na společnosti, mohl předávat svým potomkům. Opět zásadní stimul pro onu směs iniciativy a odpovědnosti, která Abendland charakterizuje.

Tato shovívavost, kompromis ve společenském plánu, je onou ženskostí Abendlandu, oním prvkem naděje a něhy. Tato ženskost byla tak silná, že i krutý patriarchální rys katolicismu, rys zděděný patrně od semitských pastevců a bez reptání přijatý homosexuálními Římany, neutralizovala mariánským kultem.

Myslím, že zde jsme u kořene věci: Je snad možné, i když velice nepravděpodobné, že se bez této ženskosti může úspěšně, po určitou dobu, realizovat společnost založená na principu výkonnosti, který vede k hromadění předmětů, k růstu spotřeby, a na principu expanze, který vede k destrukci okolních struktur. Úspěšně v tom smyslu, že hromadí stále více dokonalejších předmětů a dobývá stále rozsáhlejší oblasti. Pokud připustíme, že je to možné, pak ale musíme také konstatovat, že je to nesnesitelné, nesnesitelné v první řadě pro členy této společnosti. Je to bezútěšný sled běd trpěných ve jménu a ku prospěchu těch několika, kteří na vrcholu pyramidy práskají bičem do kroku. Abendland, to je

pouze ona zápalná kombinace výkonnosti a lidských práv. Nepochopíme-li vpravdě dialektickou jednotu mužského a ženského principu Abendlandu, pak nemáme co nabídnout.

Civilizace sycená duchem Normanů neměla na vybranou. Musela stále kupředu – přes oceány, kontinenty, od jednoho ostrova ke druhému. Koloniální výboje... můžeme tornádo hodnotit v morálních termínech? Bylo v nich všechno, ona individuální touha po přestoupení hranic, ideál konzumu realizovaný kořistnictvím i univerzální nároky katolické ideologie. Porovnáváme-li skutečně nezaujatě, porovnáváme-li se státními a civilizačními celky existujícími synchronně s Abendlandem v posledních pěti stech letech, pak nenacházíme nic, co by nás opravňovalo k oné mrskačské sebetřýzni, se kterou hodnotíme úspěšnost svého životního stylu. Osmanská říše, samoděržaví třetího Říma – Moskvy, ceremoniální civilizace Jižní Ameriky, čínská Říše středu, státy černé Afriky... všude nacházíme onen

konglomerát loupeživé expanze i ideologické nesnášenlivosti. Chybělo jim však to podstatné, ona manifestace individuálních schopností, tužeb a zájmů, ona společenská smlouva Abendlandu.

Všechny tyto deviantní společnosti byly založeny na principu despotické vlády, uskutečňované prostřednictvím byrokratického aparátu, jehož vztah k výrobním silám byl značně zprostředkovaný. Roli západní individuální zodpovědnosti zde hrála kolektivní vina, roli osobní iniciativy – plánovaná spotřeba, roli kompromisu – vynucený souhlas. Horizontální struktury Abendlandu, vedoucí k samosprávě, zde byly substituovány vertikálními strukturami führer principu.

Abendland i tyto deviantní civilizace se zrodily jako výsledek demografické exploze, která vznesla nároky na jistou formu společenské organizace. Exploze je vždy provázena expanzí. Tak jaké pak řeči. Chceme si snad vyčítat svůj úspěch? Neboť v tom je jádro protikoloniální argumentace. Ne v nárocích na koloniální

výboj, které byly u všech civilizací koneckonců stejné. Co se však podstatně lišilo, to byly metody, instrumenty výboje. Ty naše byly úspěšnější prostě proto, že společenská smlouva založená na kooperaci je efektivnější než společenská smlouva petrifikující podřízenost.

Pochopitelný snad je pouze určitý sentiment, se kterým hodnotíme realizaci koloniální správy nad komunitami, jejichž organizace ještě nedospěla do státního stádia. Zde z nás hovoří onen smysl pro fair play, zrozený zřejmě v prostředí britské gentry. Pravidla hry, rovnost šancí. Faktem však je, že Siouxové se svým morálním kodexem, který nás dojíká, Aboriginové, jejichž dialektické myšlení by nás mohlo inspirovat, Bušmeni zjitřující naši imaginaci svojí pamětí a všichni ti ostatní měli jedinou šanci – že se na ně zapomene. Neboť bylo pouze otázkou času a komunikačních prostředků, kdy budou vtaženi do silových polí státních útvarů, které byly na pochodu. Náš čas plynul nejrychleji, a proto jsme k nim dorazili první.

A přesto jsme vinni.

Ne faktem koloniálního panství, ale tím, že jsme se jej zřekli. Právě ve chvíli, kdy kolonizované pospolitosti byly půl cesty mezi svým archaickým východem a náručí Abendlandu, kdy začaly chápat přednosti společnosti založené na růstu spotřeby, ale nenaučily se ještě humanizovat princip výkonnosti správou založenou na dělbě pravomocí. Právě ve chvíli, kdy my sami jsme dokázali sublimovat kořistnictví v pochopení, kdy jsme si společně s Kiplingem uvědomili, že cenou, kterou musíme zaplatit za rozrušení struktur okolních společností, je ona role otce a matky, kterou Abendland musí, ať chce nebo nechce, hrát vůči svým koloniím. Aby je vyzbrojil nejen dovednostmi, ale také demokratickou společenskou smlouvou. Aby sám obohatil instrumentální formy vlastní civilizace ludikativními formami „přírodních národů“.

Opustili jsme své barevné děti právě ve chvíli, kdy jsme začali chápat jejich tragédii a své poslání – faktor času, ne-

vratného a nehomogenního času. Oněch patnáct set let svého vývoje, který jsme rozhojnili o další tisíciletí tím, že jsme absorbovali kabalou, římské právo, orfická mystéria, kámasútru... Vývoj, během něhož jsme tvořili svou společnost zdola, neustálým střetáváním zájmů jednotlivých skupin, kompromisem. Během něhož se privilegia jedněch transformovala na práva všech, během něhož jsme dokázali sublimovat své pudové náklonnosti a nenávisti v morálku, která manifestována veřejným míněním drží na uzdě pragmatismus volených vlád. Náš čas, který těmi ostatními nebyl sdílen, který si nevybrali, ale který jim byl přesto vnucen prostě proto, že rezultoval v technický pokrok. Opustili jsme je právě ve chvíli, kdy děsivá zkušenost střetu s nacismem nás přesvědčila o tom, že tento technický pokrok nemusí být nutně dialektickou komponentou pouze naší civilizace. Že může být adoptována stejně tak dobře SS-státem jako státem „demokratického centralismu“.

Inferiorita rozvojových pospolitostí je dána oním rozkladem tradičních společenských struktur, který otevírá jejich budoucnost jak ve směru k Abendlandu, tak ve směru k despocii. Dali jsme jim náš systém správy, systém, který je akceschopný pouze je-li naplněn časem Západu. Proto jsou-li ponechány sami sobě, musejí podlehnout omamnému pachu despotie. Neboť despotie realizovaná shora je autentickým stavem, kdežto demokracie shora, jako deduktivní systém, má charakter hry. Hry, která pouze pod trpělivým dohledem a ochranou pěstouna může se stát zkušeností.

Potměšilá argumentace komunistů, kulantní rány pod pás od amerických kšeftářů, infantilní vzdor kolonizovaných. To vše se spiklo proti imperiálnímu poslání Abendlandu. Právo na sebeurčení, lidská práva, všechny ty hodnoty, které mimo časoprostorový region Abendlandu jsou jen pustým žvaněním. Ve skutečnosti bylo všechno velmi prosté. Americká touha po kšeftu bez zodpovědnosti a ruská tou-

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.